

УДК 37.048.4(430)

### **З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В НІМЕЧЧИНІ**

**Марія Кузів**

*Тернопільський національний економічний університет  
вул. Львівська, 11, 46020 Тернопіль, Україна*

Досліджено розвиток профорієнтаційної роботи в Німеччині. Розглянуто поступове введення предмета “Вибір професії” у різних типах шкіл.

*Ключові слова:* професійна орієнтація, профорієнтаційна робота, професійна консультація, вибір професії, практика, професійна інформація.

У період євроінтеграції для України як європейської держави з ринковою економікою вивчення і запозичення прогресивних ідей у галузі освіти інших країн, зокрема Німеччини, має велике значення. Важливу роль відіграє і професійна орієнтація.

Профорієнтаційну роботу у ФРН вивчають такі німецькі науковці, як Г. Абель, Г. Дедерінг, Г. Дауенгауер, Г. Дібберн, Г. Штеффенс та ін.

Ми ставили за мету дослідити історію профорієнтаційної роботи в Німеччині, зокрема, як вводили предмет “Вибір професії” у різних типах шкіл.

Необхідність професійної орієнтації в загальноосвітніх школах Німеччини виникла у середині 50-х років. Тоді – в період відбудови після Другої світової війни – під час переходу зі школи у світ професії молодь зіткнулася з багатьма проблемами. Причиною цього був недостатній рівень освіти і нестача робочих місць. З огляду на це потрібно було покращувати освіту майбутніх фахівців [5, s. 17].

Молодь, що йшла на виробництво, яке відбувалося без шкільної підготовки, стикалася зі значними проблемами. Крім того, були зауваження щодо роботи профконсультаційних служб, які майже не брали до уваги стан професійного дослідження.

Генріх Абель у декількох публікаціях порушив питання стосовно педагогічно-дидактичних проблем професійної освіти [1, s. 271]. У той час професійна педагогіка могла спиратися на соціологічні та соціально-психологічні дослідження ситуації серед молоді. Зокрема, Гельмут Шельський у своєму відомому дослідженні “Скептичне покоління” зазначає про складність і постійну зміну професійних можливостей молоді [17, s. 245]. Він пропонував продовжити навчання в школі на рік або два, щоб здійснити підготовку учнівської молоді до вступу в світ професії [17, s. 297].

Спочатку міркування стосувалися лише загальноосвітніх шкіл. Георг Кершнерштейн вважав, що першим завданням школи є підготовка учнів до певної професійної галузі. Він пропонував відновити те виховання, яке було започатковане ще в XVII ст. [6, s. 178]. Розгляд історичних підходів спричинили конкретизацію дискусії стосовно специфіки школи. Водночас переважала думка, що профорієнтація головно повинна орієнтуватися на професійно обдарованих і стосуватися народної школи. Отож введення дев'ятого року навчання у народній школі було обґрунтованим. Це привело до того, що дискусія з профорієнтації обмежилася народною школою. Широко обговорювали питання, як підготувати учнів до вступу в світ праці й професії. Також вводили практику на виробництві. У цьому деякі народні школи, наприклад Гамбурга, Берліна, мали досвід ще з початку–середини 50-х років.

Для початкової стадії профорієнтації були характерними два протилежних напрямки. З одного боку, її перспективи звужилися до народної школи; з іншого, розширилося її коло проблем [5; 19].

І з середини 60-х років (з початком реформи освіти) Німецький комітет з питань системи виховання та освіти ввів шкільну професійну орієнтацію до складу шкільних навчальних предметів (Arbeitslehre). [Deutscher Ausschuss 1964]

Цей комітет рекомендував продовжити термін навчання в основній школі до десяти років. Він вважав професію “дидактичним центром” нової форми школи і розглядав її в загальному як “початковий етап професійно-освітнього шляху.”

З цих пропозицій, на які мало великий вплив вчення Г. Абеля (адже він був членом Німецького комітету) [2, s. 617], випливає, що цей предмет повинен також надавати допомогу у виборі професії. Німецький комітет не зосереджував увагу на тому, щоб конкретніше визначити цю підготовку до вибору професії, головно акцентував на практичній роботі в школі та практиці на виробництві.

На підставі нечітких уявлень Німецького комітету стосовно теми “профорієнтація” виникла велика потреба у її роз’ясненні. Водночас існували нові теорії щодо професійної орієнтації (наприклад, Шарманн, Яйде, Дагайм), які могла використовувати шкільна професійна орієнтація [18, s. 165] Крім цього, у другій половині 1960–х років виникли проблеми у професійній освіті (незайняті навчальні місця, незадоволеність тих, хто вчиться, переривання навчання). З огляду на це більше уваги почали зосереджувати на професійній орієнтації. З одного боку, були дидактичні принципи (Віманна, Блакертца, Клафка, Штратманна, Кайзера) підготовки до вибору професії у школі [4, s. 21]; з іншого, були інші освітньо-політичні установи й об’єднання. Це свідчить про необхідність узгодження роботи професійної орієнтації в школі. Визначальними в цьому питанні стали

висловлювання і пропозиції Конференції Міністрів культури (КМК), Ради з питань освіти Німеччини, Федерального відомства з питань праці.

Рекомендації КМК щодо основної школи передбачали спеціальний спецкурс з професійного вибору, який на основі практичної діяльності й теоретичного обґрунтування, а також практики на виробництві повинен зорієнтувати учнів у професії, яку вони повинні обрати наприкінці 9-го класу [12, s. 26].

За рекомендаціями Ради з питань освіти Німеччини у її “Структурному плані для системи освіти” (1970), який містить широке педагогічне, а також суспільно- й освітньо-політичне обґрунтування для реформи німецької системи виховання, консультація з професійної освіти належить до завдання системи освіти. Вона доповнює професійну орієнтацію (подає інформацію про шанси в професії), щоб учні могли прийняти правильне професійне рішення [7, s. 4]. Вибір навчальних предметів повинен також головно орієнтуватися на професійно-освітні шляхи і професійні вимоги. Так Рада з питань освіти Німеччини перейняла ідею Німецького комітету про те, що основна школа є початковим етапом професійно-освітнього шляху. Це стосувалося також усіх загальноосвітніх шкіл [8, s. 26].

Параграф 32 Закону про сприяння праці (1969) зобов'язує Федеральне відомство з питань праці співпрацювати із закладами загальної та професійної освіти. Цей договір про співпрацю був конкретизований “Угодою про співпрацю школи і профконсультації” (1971) між КМК і Федеральним відомством. Згідно з цією угодою співробітництво повинно здійснюватися профорієнтаційними заходами. Професійна одноосібна консультація, повідомлення про професійну освіту і посередництво у знаходженні закладу для здобуття професійної освіти є завданням Федерального відомства. Своїми підготовчими до вибору професії заходами професійна консультація спирається на пройдений у школі курс “Вступ у світ економіки і праці” [16, s. 3]. Особливо профконсультаційним пунктам при біржах праці доручали тримати зв'язок зі школами своїх регіонів і співпрацювати з учителями. Ця угода створила основу для директив і указів, специфічних для земель. Спільна підготовка до вибору професії охоплювала різні можливості та форми [15, s. 9], наприклад, шкільні бесіди, заходи для батьків, підготовку доповідей, семінари, профінформаційні центри, практику на підприємстві.

Педагогічні та освітньо-політичні пропозиції, особливо згідно з Рішенням КМК від 1969 року, спонукали більшість федеральних земель видавати свої навчальні плани, директиви, рекомендації, які стосуються професійної орієнтації, у формі навчального напрямку (“праця – економіка – техніка”) або, рідше, у формі інтегрованого навчального предмета в основній школі (Hauptschule), спеціальній школі (Sonderschule) та єдиній школі (Gesamtschule). Деякі федеральні землі (наприклад, Берлін, Нижня Саксонія,

Нордгайн-Вестфалія) вивчення профорієнтації передбачали в навчальному плані вже наприкінці 60-х років, в інших землях (наприклад, Гессені) це відбулося лише наприкінці 70-х років.

У 70-ті роки реальні школи доклали великих зусиль, щоб надати учням допомогу у виборі професії. Хоч спочатку йшлося про організаційні аспекти (співпраця з профконсультацією, впровадження практики на виробництві), поступово актуальним стало і питання змісту [19, s. 469]. Профорієнтацію вводили як окремий предмет або вона належала до предмета (економіка / політика і ін.) як обов'язкова складова або була серед предметів для вибору (здебільшого у 9-х і 10-х класах), інколи вона була завданням багатьох навчальних предметів.

Різними були також дидактичні підходи до професійної орієнтації. Укладачі навчальних програм повинні були брати до уваги особливості ситуації в школах федеральних земель (поточні предмети, обладнання, освіта педагогічного персоналу тощо), на них, безумовно, впливали втручання політики, орієнтувалися щоразу на певні концепції, які більшою чи меншою мірою були спірними. Крім того, вимога щодо співпраці школи і профконсультації в навчальних програмах і на практичних заняттях виконувалася рідко. Зважаючи на цю ситуацію, Федеральне відомство з питань праці 1974 року доручило науковцям Гаралду Дібберну, Францу-Йозефу Кайзеру і Адольфу Келлю розробити "Рецензію навчальної програми до предмета "Вибір професії", яка б брала до уваги наявні педагогічні підходи та освітньо-політичні рекомендації [9, s. 76].

Автори надали шкільній профорієнтації як предмету певне місце. Вони розуміли її як обов'язковий навчальний предмет для всіх учнів дев'яти-, десятирічної школи. Заняття з вибору професії повинно було бути спільним завданням Федерального відомства і школи. Його глобальне завдання – забезпечення готовності до вибору професії, яку розглядали як "набуту кваліфікацію для прийняття перших професійних і освітніх рішень з перспективою планування довготривалого індивідуального планування професійного шляху". [9, s. 74] Воно містить, з огляду на головні умови професійного шляху, такі підзавдання [5, s. 23]:

1. Аналіз сімейної і шкільної ситуації (із соціального погляду) тих, хто обирає професію.
2. Аналіз професійної освіти як можливості пристосування до вимог професійної діяльності.
3. Аналіз умов особливостей праці, з якими молодь може зіткнутися у подальшій професійній роботі.

У 80-ті роки були спроби по-новому визначити шкільну профорієнтацію і поставити її на нову основу в навчальних програмах.

Необхідність цього вбачали у змінах професійної орієнтації, поглядах і способах поведінки молоді й у структурних змінах світу праці [6, s. 338].

Важливим пунктом теоретичних праць про профорієнтацію була реалізація підприємницьких стратегій щодо пристосування до умов праці у зв'язку із введенням нових технологій та організаційних структур. Це передбачало, передбачає і сьогодні, розширення потенціалу працюючих, перебування яких на підприємстві часто було короткотерміновим. Зважаючи на це, робітники опинилися серед нових орієнтаційних і кваліфікаційних проблем, таких як часті зміни професії, постійне “перенавчання” або підвищення кваліфікації.

Відповідно до теоретичних зусиль навчальні плани з профорієнтації були перероблені. Це відбулося у більшості федеральних земель на початку–в середині 1980-х років, у деяких, наприклад, Бремені, Гамбурзі і Гессені, – в 1990-их роках.

У новому формулюванні підготовка до вибору професії, на противагу до 1960-1970-х років, була розширена. Проте найновіші досягнення з профорієнтації майже не були відображені у навчальних планах. Майбутній розвиток професії, кваліфікації та професійної освіти було випущено з уваги. Передбачене заняття з вибору професії було спрямоване, як і раніше, на надання профорієнтаційної інформації. Водночас більше почали використовувати послуги позашкільних закладів, наприклад, бірж праці (відвідування профінформаційних центрів) і виробництв (практика на підприємствах) [5, s. 26].

Зазначимо, що дослідження свідчили про те, що школа як чинник впливу на рішення професійного вибору в очах учнів перебуває на останньому місці після батьків, практики на підприємстві, профконсультації та друзів [11, s. 21]. Це твердження повинно було стати поштовхом для предмета з вибору професії до того, щоб подумати про свої змістовні переваги. Вони полягають передусім у наданні профорієнтаційних зв'язків, тому що для підготовки до конкретного професійного вибору інші задіяні в цьому інстанції і особи мають кращі передумови.

На тлі дискусії про нову загальну освіту були спроби більше закріпити в гімназіях технічні, економічні та профорієнтаційні основи. Допомога під час вибору професії повинна стосуватися не тільки “практично обдарованих”, а всіх учнів. З огляду на те, що щоразу більше гімназистів прагнуть оволодіти практичними професіями, підготовка до вибору професії стала необхідною.

У 1989 році КМК ухвалює низку документів, які актуалізують Рекомендації щодо основної школи від 1969 року і поширюють їх на усі загальноосвітні заклади дев'яти–десяти років навчання [13, s. 3]. Вважали, що підготовка до вибору професії можлива як окремий предмет, разом з іншими предметами або як їхня складова. Поряд з технікою, економікою, домашнім господарством професія становить власну предметну галузь. Рішенням від 1993 року КМК зобов'язала вищенаведені загальноосвітні заклади подавати

учням “Вступ у світ професії і праці” [14, s. 9]. Проте це завдання не було конкретизоване, тому федеральні землі могли ознайомлювали учнів із світом праці і професії згідно зі своїми уявленнями. Оскільки нові федеральні землі під час розробки навчальних планів більшою чи меншою мірою поклалися на навчальні плани старих федеральних земель, західнонімецька профорієнтація зазнала також регіонального розширення [5, s. 27].

У 1990-х роках стало очевидним, що вибір професії є процесом, який не може обмежуватися загальноосвітніми навчальними закладами нижчого рівня (Sekundarstufe I). Внаслідок цього відбулися також спроби щодо врегулювання питання профорієнтації у загальноосвітніх закладах вищого рівня (Sekundarstufe II). З цього приводу в 1992 році КМК, Федеральне відомство з питань праці та Конференція ректорів вищих шкіл ухвалили спільні Рекомендації щодо співпраці школи, профконсультації та консультації при вищих навчальних закладах. Згодом уряди майже всіх федеральних земель видали Укази про профорієнтацію і орієнтацію на навчання у вищих навчальних закладах, у гімназіях.

Інституційне та регіональне розширення професійної орієнтації, як і варіанти навчальних планів, лише частково брало до уваги розвиток теоретичних аспектів профорієнтації [3, s. 130].

Отже, профорієнтаційна робота є невід’ємною частиною навчального процесу ФРН вже багато років, їй надається велике значення з боку держави і сьогодні.

1. Abel Heinrich Die berufsbildende Schule im Oberbau einer allgemeinen Deutschen Volksschule // Die Deutsche Schule, Jg 48–1956-Heft 6, S. 262–277.
2. Abel, Heinrich. Berufsvorbereitung als Aufgabe der Pflichtschule // Pädagogische Rundschau, Jg. 20. 1966. Nr. 7. S. 617–629.
3. Bojanowski, Arnulf/ Dederling, Heinz. Vorberufliche Bildung in Osteuropa. Sachstandsanalysen für Bildungsreformen in West und Ost. Wiesbaden, 1991.
4. Dauenhauer, Erich. Einführung in die Arbeitslehre. München, 1974.
5. Dederling, Heinz. Berufsorientierung in der Schule. Grundlagen und Praxisbeispiele. Bad Heilbrunn/ Obb. 2002. S. 17–31.
6. Dederling, Heinz. Einführung in das Lernfeld Arbeitslehre. München; Wien, 2000.
7. Deutscher Bildungsrat. Strukturplan für das Bildungswesen. Empfehlungen der Bildungskommission. Bonn, 1970.
8. Dibbern, Harald. Berufsorientierung im Unterricht. Verbund von Schule und Berufsberatung in der vorberuflichen Bildung. In: Beiträge zur Arbeitsmarkt- und Berufsforschung. 1983. Nr. 78. Nürnberg.
9. Dibbern, Harald/ Kaiser, Franz-Josef/ Kell, Adolf. Berufswahlunterricht in der vorberuflichen Bildung. Der didaktische Zusammenhang von Berufsberatung und Arbeitslehre. Bad Heilbrunn, 1974.

10. Hendricks, Wilfried. Arbeitslehre in der Bundesrepublik Deutschland. Theorien, Modelle, Tendenzen. Ravensburg, 1975.
11. Kleffner, Annette/ Lappe, Lothar/ Raab, Erich/ Schober, Karen. Fit für den Berufsstart? Berufswahl und Berufsberatung aus Schülersicht. Materialien aus der Arbeitsmarkt- und Berufsforschung. Nr. 3. Nürnberg, 1996.
12. KMK (Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland). Empfehlungen zur Hauptschule (Beschluss der 131. Sitzung vom 3./4. Juli 1969). In: betrifft: erziehung. 1969. Heft 8. S. 29.
13. KMK (Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland). Material zum Lernfeld Arbeitslehre im Sekundarbereich I (Beschlussfassung vom 235. Plenum am 8./9. Oktober 1987 in Berlin). In: arbeiten+lernen. 1988. Heft 57. S. 3-5.
14. (Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland) (1993): KMKVereinbarung über die Schularten und Bildungsgänge im Sekundarbereich I (Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 03.12.1993 in der Fassung vom 27.09.1996). Veröffentlichungen der Kultusministerkonferenz. o. O. (Bonn).
15. Landesarbeitsamt Hessen. Berufswahl im Team. Angebote der Berufsberatung. Frankfurt/M., 1996.
16. Rahmenvereinbarung. Rahmenvereinbarung über die Zusammenarbeit von Schule und Berufsberatung. Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 5. Februar 1971 // Bundesanstalt für Arbeit (Hrsg.): Handbuch zur Berufswahlvorbereitung. Ausgabe 1992. Nürnberg.
17. Schelsky, Helmut. Die skeptische Generation. Düsseldorf; Köln, 1957.
18. Steffens, Heiko. Berufswahl und Berufsvorbereitung. Wiesbaden, 1975.
19. Wollenweber, Horst. Berufliche Orientierung als Bestimmungsmerkmal der Realschule in Geschichte und Gegenwart // Keim, H./ Wollenweber, H. (Hrsg.): Realschule und moderne Arbeitswelt. Arbeitsgesellschaft und Qualifikation im Wandel. Köln, 1992. S. 455–473.

## THE DEVELOPMENT OF JOB-ORIENTING WORK IN GERMANY

**Maria Kuziv**

*National Economic University of Ternopil  
Lvivska Str., 11, UA – 46020 Ternopil, Ukraine*

The article deals with the development of job-orienting work in Germany. It analyses the gradual “Job Choice” course introduction in different types of schools.

*Key words:* job orientation, job-orienting work, job-orienting consultation, job choice, practice, job-orienting information.

Стаття надійшла до редколегії 26.06.2007

Прийнята до друку 24.10.2007